

# Особливості морфофункціонального і психофізичного стану дітей 6-річного віку як складових готовності до шкільного навчання

УДК 796.012.2-053.4]:373.3

**Н. Є. Пангелова<sup>1</sup>, Т. Ю. Круцевич<sup>2</sup>, Б. П. Пангелов<sup>3</sup>, В. Ю. Рубан<sup>4</sup>**

<sup>1, 3, 4</sup> Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, Україна

<sup>2</sup> Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

**Резюме.** Дослідження фізичного розвитку та психофізичного стану дітей проводили з метою визначення їх готовності до шкільного навчання. Проблема підготовки дітей до школи нині набуває особливої гостроти, оскільки спостерігається зниження психофізичної готовності майбутніх школярів до навчання, що пов'язано зі зниженням рівня рухової активності дітей у зв'язку з об'єктивними чинниками (пандемія COVID-19, введення військового стану в Україні, перехід на дистанційне навчання). *Мета.* Дослідити вікові особливості морфофункціонального і психофізичного стану дітей 6-го року життя. *Методи.* Теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури, спостереження, експеримент (констатувальний), тестування; психологічні методи; антропометрія, спірометрія, метод індексів; методи математичної статистики. *Результати.* Дослідження фізичного та психофізіологічного стану дітей 6 років дозволили отримати показники фізичного розвитку, фізичної підготовленості і пізнавальних процесів. Середньостатистичні значення морфологічних параметрів фізичного розвитку досліджуваних груп дітей знаходяться у межах вікової норми. Показники функціонального стану дихальної системи відповідають низькому рівню, що свідчить про погану вентиляцію легень і недостатній розвиток дихальної мускулатури. У ході аналізу фізичної підготовленості дітей старшого дошкільного віку було виявлено, що показники силових і координаційних здібностей відповідають середньому рівню розвитку згідно з оціночними таблицями, а показники тестування швидкісно-силових, швидкісних здібностей і гнучкості – низькому. Особливості розвитку складових пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, мислення, уваги та уваги – у переважної кількості дітей відповідають низькому та середньому рівням. Результати дослідження свідчать, що більшість дітей не мають виявленого пізнавального інтересу, а рівень їхніх мотивацій до навчання можна визначити як низький.

**Ключові слова:** психофізичний розвиток, дошкільнята, готовність, шкільне навчання.

## Features of morphofunctional and psychophysical state of 6-year-old children as components of school readiness

**N. E. Pangelova<sup>1</sup>, T. Yu. Krutsevych<sup>2</sup>, B. P. Pangelov<sup>3</sup>, V. Yu. Ruban<sup>4</sup>**

<sup>1, 3, 4</sup> Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, Ukraine

<sup>2</sup> National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine

**Abstract.** The study of children's physical development and psychophysical state was conducted to determine their school readiness. The problem of preparing children for school is becoming especially acute today, as there is a decrease in the psychophysical readiness of future schoolchildren for learning, which is associated with a decrease in the level of physical activity of children due to objective factors (COVID-19 pandemic, the introduction of martial law in Ukraine, and the transition to distance learning). *Objective.* To investigate age-related peculiarities of morphofunctional and psychophysical state of 6-year-old children. *Methods.* Theoretical analysis and generalization of scientific and methodological literature data, observation, experiment (ascertaining), testing; psychological methods; anthropometry, spirometry, index method; methods of mathematical statistics. *Results.* The research of physical and psychophysiological

state of 6-year-old children allowed to identify the indicators of physical development, physical fitness and cognitive processes. Average statistical values for morphological parameters of physical development of the studied groups of children were within age norm. Indicators of the functional state of the respiratory system corresponded to the low level, which indicates poor ventilation of the lungs and insufficient development of the respiratory muscles. The analysis of physical fitness in senior preschool age children demonstrated that indicators of strength and coordination abilities corresponded to the average level of development according to evaluation tables, and indicators of testing of speed and power, speed abilities and flexibility corresponded to the low level. The peculiarities of development of cognitive processes: perception, memory, thinking, imagination and attention corresponded to the low and average levels in the majority of children. The results of the study indicate that most children do not have a demonstrated cognitive interest, and the level of their motivation to learn can be defined as low.

**Keywords:** psychophysical development, preschool-age children, readiness, school education.

**Постановка проблеми.** На сьогодні в Україні у сфері освіти, і у дошкільній зокрема, стали очевидними підвищені вимоги до майбутніх першокласників, які призвели до збільшення обсягу та інтенсивності навчально-пізнавальної діяльності у дитячому садку [7, 11, 13]. Часто навчальний процес дошкільних навчальних закладів будується на зразок шкільної освіти і перевантажується додатковими заняттями. Це призводить до збільшення навчального навантаження, що, в свою чергу, негативно впливає на особистісний розвиток, стан здоров'я, поширення кількості соматичних і психологічних захворювань, проблеми морального порядку і зниження якості освіти [3, 12, 22]. Багатьма вченими відзначається, що сучасна дошкільна освіта, при декларуванні гармонійного та різнобічного розвитку своїх вихованців, віддає перевагу їх інтелектуальному розвитку у збиток розвитку фізичному і духовному [9, 14, 17, 23, 24].

Особливої уваги в підготовчий період до школи вимагає здоров'я дітей, їх загартовування, зміцнення нервової системи, формування правильної постави тощо. Але, на жаль, сьогодні більшість дітей розпочинають навчання фізично та психічно не готовими до нього, мають низький рівень соматичного здоров'я. Як засвідчують результати досліджень [5, 7, 16], велика кількість дітей втрачає здоров'я вже в дошкільному віці. За даними НДІ гігієни та охорони здоров'я дітей та підлітків України, за останній час кількість здорових дошкільників скоротилася в п'ять разів і серед контингенту дітей, які вступають до школи, становить лише 10 % [12, 13, 20].

За даними багатьох учених [1, 2, 9, 10, 14], стан здоров'я є вагомим фактором, що впливає на успішність адаптації до навчальної діяльності. Однією з причин погіршення здоров'я підростаючого покоління є недосконалість і низький статус існуючої системи фізичного виховання дітей, в основі якої відсутній принцип єдності психічного і фізичного розвитку [11, 12]. Виховання здорової

дитини нині є найбільш актуальною проблемою у зв'язку не тільки з поглибленням екологічних, економічних і соціальних проблем, епідемією COVID-19, а і в зв'язку з трагічною подією – повномасштабним вторгненням російських окупантів на територію нашої України. Але, не зважаючи на існуючі глобальні проблеми, в Україні продовжується науковий пошук удосконалення фізичного виховання підростаючого покоління.

Як свідчать результати численних досліджень, одним з головних факторів, що впливає на стан здоров'я та якість життя людини, є оптимальний рівень рухової активності [1, 2, 9, 12, 23, 25]. Це положення набуває особливої актуальності у зв'язку зі змінною організації навчального процесу у переважній кількості освітніх закладів, тобто – перехід на дистанційне навчання, що, практично, унеможлиблює застосування спеціально організованих форм рухової активності з дітьми. Проведення on-line уроків фізичної культури з дітьми шкільного віку не дозволяє повноцінно вирішувати завдання фізичного виховання. Що стосується організації навчального процесу у закладах дошкільної освіти, то тут ситуація також дуже складна, оскільки дозвіл на їх роботу залежить від наявності укриття, яке має бути обладнаним відповідним чином і розраховане на кількість дітей, що відвідують дитячий садок.

Належний рівень фізичного та психічного розвитку дошкільнят особливо важливий для адаптації дітей до шкільного навчання. Разом з тим, численні дослідження свідчать про первинне значення рухів у становленні психічних функцій дітей і наявності тісного зв'язку між показниками фізичних і психічних якостей у дошкільників [1, 8, 13, 14], що обумовлює необхідність комплексного вирішення завдань фізичного і психічного розвитку дитини в процесі рухової діяльності.

У зв'язку зі сказаним, актуальним питанням є пошук ефективних шляхів оздоровлення і психофізичного розвитку дітей, підвищення рівня їх

ної фізичної підготовленості, залучення до здорового способу життя та стимулювання інтересу до занять фізичною культурою і спортом.

Оптимізація роботи з фізичного виховання з дітьми старших груп закладів дошкільної освіти (ЗДО) з метою підготовки їх до шкільного навчання потребує дослідження особливостей фізичного розвитку і психофізичного стану дітей, що дозволить визначити спрямованість педагогічних впливів фізкультурно-оздоровчих занять.

**Мета дослідження** – вивчити вікові особливості морфофункціонального і психофізичного стану дітей 6-го року життя.

**Методи дослідження:** теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури та програмно-нормативних документів; педагогічні спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний), педагогічне тестування; психологічні методи; антропометрія, спірометрія, метод індексів; методи математичної статистики.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Дослідження проводили на базі закладу дошкільної освіти № 9 «Сонечко» у місті Переяслав Київської області. У дослідженні взяли участь 50 дітей шостого року життя, з яких 28 хлопчиків і 22 дівчинки. Обстеження проводили у вересні-жовтні 2022 р., за письмовою згодою батьків.

Дошкільний вік – це період, коли відбуваються найбільш інтенсивні процеси росту і розвитку організму, формування особистості дитини. Саме в цьому віці закладаються основи майбутнього стану здоров'я, рівня фізичної підготовленості, виховуються основні риси особистості.

Протягом дошкільного віку у дитини не лише інтенсивно ростуть усі внутрішні органи, а й удосконалюються їхні функції. Зміцнюється опорно-руховий апарат, збільшуються довжина та маса тіла, розвиваються функції різних аналізаторів, мова та інші психічні процеси (сприйняття, пам'ять, увага, мислення) [1, 10, 19].

На думку вчених, моторна активність дітей виступає детермінантою навчальної успішності. Інтерес педагогів і психологів до розвитку рухової діяльності дітей був зумовлений тим, що саме

рухи виявляються тією головною формою, з якої шляхом особливої диференціації утворились і розвинулись усі інші форми активності, в тому числі й пізнавальна [2, 8, 10, 13, 23].

Встановлено, що запам'ятовування рухів, формування рухових навичок знаходяться в прямій залежності з психічною діяльністю. Проблема взаємозв'язку розвитку рухових якостей і психічних процесів, зв'язків фізичного і розумового розглядається, виходячи з уявлень про цілісність розвитку і єдність різних його сторін. Вченими виявлені взаємозв'язки психічного, фізичного і моторного розвитку. Відмічається, що рухові вправи мають великі можливості для розвитку психічних процесів – сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, уваги, які визначають рівень пізнавальної діяльності дітей [8, 10, 11, 13, 14].

Одним із аспектів дослідження було оцінювання фізичного розвитку дітей, який характеризується комплексом соматометричних та соматоскопічних показників. Тісно пов'язаний з показниками функціональних можливостей організму, фізичний розвиток відіграє важливу роль під час характеристики стану здоров'я дітей дошкільного віку.

У ході оцінювання фізичного розвитку дошкільників вимірювали такі показники: довжина тіла, маса тіла, окружність грудної клітки (ОГК), життєва ємність легенів (ЖЄЛ). Також використовували антропометричні індекси, які характеризують взаємозв'язок між різними антропометричними показниками, а саме – індекс Кетле, індекс Ерісмана. Отримані результати порівнювали із визначеними фахівцями віковими нормами [4, 10].

Середньостатистичні значення морфологічних параметрів обстежених дають уявлення про стан фізичного розвитку дітей дошкільного віку та його відповідність віковим нормам (табл. 1).

Середній показник довжини та маси тіла хлопчиків і дівчаток старшого дошкільного віку знаходиться у межах вікової норми. Показники окружності грудної клітки у них відповідають середньому рівню розвитку.

ТАБЛИЦЯ 1 – Показники фізичного розвитку хлопчиків (n = 28) та дівчаток (n = 22) дошкільного віку

Показник	Хлопчики				Дівчатка			
	$\bar{x}$	S	V	m	$\bar{x}$	S	V	m
Довжина тіла, см	117,25	5,71	4,87	1,08	117,25	4,00	3,41	0,85
Маса тіла, кг	20,68	2,63	12,70	0,50	21,36	4,56	21,33	0,97
ОГК, см	59,32	3,38	5,69	0,64	60,23	5,17	8,59	1,10
ЖЄЛ, мл	1285,71	195,72	15,22	37,00	1272,73	148,59	11,67	31,68
ІЕ, ум. од.	0,61	3,06	504,36	0,58	1,64	4,65	284,33	0,99
ІК, г · см <sup>-1</sup>	175,97	17,38	9,88	3,29	181,73	34,91	19,21	7,44

ТАБЛИЦЯ 2 – Показники фізичної підготовленості хлопчиків та дівчаток дошкільного віку

Вправа	Хлопчики				Дівчатка			
	$\bar{x}$	S	V	m	$\bar{x}$	S	V	m
Динамометрія правої кисті, кг	8,59	1,43	16,67	0,27	6,40	1,15	18,00	0,25
Динамометрія лівої кисті, кг	7,35	1,34	18,21	0,25	5,23	0,79	15,02	0,17
Біг 30 м, с	9,07	0,33	3,66	0,06	10,01	0,94	9,39	0,20
Нахил тулуба вперед із положення сидячи, см	2,64	4,67	176,64	0,88	3,59	6,17	171,81	1,32
Човниковий біг 3 × 10 м, с	13,36	2,49	18,66	0,47	13,72	1,36	9,94	0,29
Стрибок у довжину з місця, см	60,18	22,11	36,74	4,18	62,77	17,56	27,97	3,74
Вис на перекладині, с	31,43	7,08	22,54	1,34	25,36	7,67	30,24	1,64

Показники життєвої ємності легенів знаходяться на низькому рівні, що свідчить про погану вентиляцію легенів і недостатній розвиток дихальної мускулатури. Лише у 31,8 % (n = 7) дівчаток та у 25 % (n = 7) хлопчиків показники ЖЄЛ знаходяться на середньому рівні. У жодної дитини не зареєстрований високий рівень у показнику ЖЄЛ.

Оцінка рівня фізичного розвитку за індексом Кетле у хлопчиків і дівчаток (співвідношення довжини і маси тіла) знаходиться на низькому рівні.

Дослідження фізичного розвитку хлопчиків дошкільного віку свідчить, що обстежені є однорідними за показниками довжини тіла (V = 4,87 %), окружності грудної клітки (V = 5,69 %), індексу Кетле (V = 9,88 %). Середні коливання показників їхнього фізичного розвитку спостерігаються у показниках маси тіла (V = 12,7 %) і життєвої ємності легенів (V = 15,22 %). Найбільші коливання показників відбуваються у показнику індексу Ерісмана (V = 504,36 %).

Було здійснено відсотковий розподіл показників хлопчиків старшого дошкільного віку за рівнями фізичного розвитку. Так, за показниками довжини тіла більшість хлопчиків (78 %) можна віднести до середнього і вище середнього рівнів розвитку. Показники маси тіла (69 %) і окружності грудної клітки (67 %) також відповідають середнім значенням вікової норми.

Відсотковий розподіл показників дівчаток старшого дошкільного віку за рівнем фізичного розвитку свідчить про те, що більшість показників, так само як і у хлопчиків, відповідають віковій нормі. Наприклад, показники довжини, маси тіла, окружності грудної клітки, життєвої ємності легенів більшості дівчат (42,1 %; 52,6 %; 63,2 %; 42,1 % відповідно) мають середній рівень. Лише у показнику індексу Кетле більшість дівчат (52,7 %) мають низький рівень.

Отримані дані про морфофункціональний стан обстежуваних груп дітей збігаються з даними інших учених [5, 7].

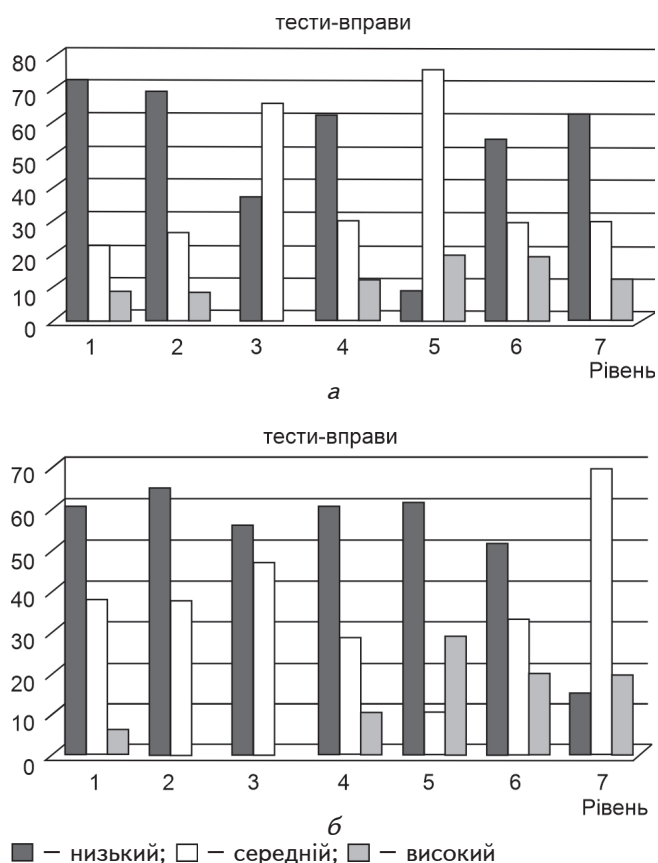
Фізичну підготовленість випробуваних визначали за результатами педагогічного тестування, яке констатувало рівень прояву основних фізичних здібностей: сили (динамометрія кистей правої та лівої рук), швидкості (біг 30 м), гнучкості (нахил тулуба вперед із положення сидячи), спритності (човниковий біг 3 × 10 м), швидкісно-силових якостей (стрибок у довжину з місця), силової витривалості (вис на перекладині). У таблиці 2 наведено середні показники фізичної підготовленості обстежених хлопчиків і дівчаток дошкільного віку.

Наведені результати хлопчиків є однорідними у таких вправах: біг 30 м (V = 3,66 %). Середній ступінь варіювання показників спостерігається у вправах динамометрія правої та лівої кисті (V = 16,67 та V = 18,21 % відповідно), човниковий біг 3 × 10 м (V = 18,66 %), вис на перекладині (V = 22,54 %). Значне розсіювання показників визначено у вправі нахил тулуба вперед із положення сидячи (V = 176,64 %), та стрибок у довжину з місця (V = 36,74 %).

Тестування фізичної підготовленості дівчаток свідчить про однорідність показників у таких вправах: біг 30 м (V = 9,39 %), човниковий біг 3 × 10 м (V = 9,94 %). Середні показники варіювання виявлено у вправах динамометрія правої та лівої кисті (V = 18,00 та V = 15,02 % відповідно). Найбільші коливання показників спостерігаються у вправах стрибок у довжину з місця, (V = 27,97 %), нахил тулуба вперед із положення сидячи (V = 171,81 %), вис на перекладині (V = 30,24 %).

У хлопчиків показники силових здібностей у вправі динамометрія кисті (як правої, так і лівої), спритності у вправі човниковий біг 3 × 10 м, статичної витривалості у вправі вис на перекладині знаходяться на середньому рівні розвитку. Низький рівень розвитку відмічається у прояві швидкісних здібностей (біг 30 м), гнучкості (нахил тулуба вперед із положення сидячи) і швидкісно-силових у вправі стрибок у довжину з місця.





**Рисунок 1** – Розподіл дітей за показниками фізичної підготовленості, %: а – хлопчики, б – дівчатка  
 Примітки: 1 – динамометрія правої кисті, 2 – динамометрія лівої кисті, 3 – біг 30 м, 4 – нахил тулуба вперед, 5 – човниковий біг 3 × 10 м, 6 – стрибок у довжину з місця, см, 7 – вис на перекладині

У ході аналізу показників фізичної підготовленості дівчаток було виявлено дещо інші тенденції. Середньостатистичні показники тесту динамометрія кистей правої та лівої рук знаходяться на низькому рівні, що характеризує недостатній розвиток силових здібностей. Те саме можна сказати про швидкісні здібності під час виконання вправи біг 30 м і прояв гнучкості під час виконання вправи нахил тулуба вперед з положення сидячи. Середній рівень розвитку характерний під час виконання тесту човниковий біг 3 × 10 м, у вправі стрибок у довжину з місця і під час виконання вправи вис на перекладині.

Відсотковий розподіл за рівнями розвитку фізичних якостей хлопчиків і дівчаток представлено на рисунку 1.

Отже, більшість показників розвитку фізичних здібностей хлопчиків і дівчаток дошкільного віку знаходяться на низькому та середньому рівнях. Високий рівень спостерігається в поодиноких випадках. Результати проведених досліджень свідчать про те, що рівень фізичної підготовленості

дітей 6-річного віку виявився нижчим, порівняно з обстеженням дітей цього закладу дошкільної освіти, яке було проведено у 2020 р. [15].

У науково-методичній літературі вказується на наявність взаємозв'язку між рівнем фізичної підготовленості, функціональними можливостями дитини та її пізнавальними здібностями. У фахівців є думка про те, що формування і розвиток пізнавальних процесів відбувається у певній залежності від розвитку фізичних якостей [9, 11, 13]. Встановлено, що відставання в розумовому розвитку призводить до відставання у розвитку фізичних якостей. Є доведеним позитивний вплив активної рухової діяльності на розумову роботоздатність [2, 4]. Дані численних досліджень свідчать про те, що для стимулювання пізнавальної активності дітей необхідно спеціально навчити їх раціонального застосування розумових дій. Але для того, щоб мислення дитини не набуло беззмістовного, схоластичного характеру, в період дошкільного віку не менш важливим є накопичення сенсорного досвіду, конкретного матеріалу для активної пізнавальної діяльності.

Готовність дітей до шкільного навчання визначали за допомогою психологічного тестування, яке включало визначення мотиваційної сфери та рівня пізнавальних здібностей дошкільників.

Під час проведення дослідження мотиваційної сфери дошкільників використовували методику «Казка» (за Н. І. Гуткіною), яка спрямована на визначення домінування пізнавального або ігрового мотиву в мотиваційній сфері дитини [8, 10]. За результатами цієї методики 71,4 % (n = 20) хлопчиків обрали гру з іграшками, не дослухавши кінець казки, а лише 28,6 % (n = 8) віддали перевагу її продовженню. Схожість результатів спостерігалася й у дівчаток. Так 81,8 % (n = 18) обстежених перейшли на гру з іграшками та лише 18,2 % (n = 4) проявили бажання дослухати казку до кінця. Це свідчить про те, що більшість дітей не мають виявленого пізнавального інтересу і рівень їх мотивації до навчання знаходиться на низькому рівні.

У ході дослідження пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку використовували методику для оцінювання розвитку уваги (методика «Так і ні»), пам'яті (методика «Запам'ятовування 10 слів»), мислення (методика «Послідовність подій»), уяви (методика «Вигадай розповідь»), сприйняття (методика «Будиночок»).

Досліджуючи рівень розвитку уваги за допомогою методики «Так і ні», було виявлено, що 42,9 % хлопчиків (n = 12) не справилися із завданням, допустившись понад дві помилки, у

35,7 % (n = 10) хлопчиків рівень уваги знаходиться на середньому рівні, бо під час відповідей була допущена одна помилка, та 21,4 % (n = 6) хлопчиків справилися із завданням на високому рівні, не припустившись жодної помилки.

Дівчатка старшого дошкільного віку у 45,4 % (n = 10) не справилися з завданням і мають низький рівень, 27,3 % (n = 6) мають середній рівень та 27,3 % (n = 6) дівчаток не допустили жодної помилки, справившись із завданням на високому рівні.

Дослідження розвитку пам'яті за методикою «Запам'ятовування 10 слів» у хлопчиків свідчить, що 7,1 % (n = 2) справилися із завданням на високому рівні, 21,4 % (n = 6) справилися на рівні вище за середній, 28,6 % (n = 8) показали середній результат запам'ятовування та 42,9 % (n = 12) показали низький рівень, запам'ятавши лише п'ять слів.

У дівчаток 9,1 % (n = 2) мають високий рівень запам'ятовування, 18,2 % (n = 4) – добрий, 27,3 % (n = 6) – середній та 45,4 % (n = 10) показали низький рівень розвитку пам'яті.

Досліджуючи рівень розвитку мислення за допомогою методики «Послідовність подій», було встановлено, що 57,2 % (n = 16) хлопчиків справилися із завданням, зрозумівши сюжет, зображений на малюнках і правильно побудували послідовність подій на картинках; 42,8 % (n = 12) хлопчиків із завданням не справилися.

Дівчатка (59,1 %) зрозуміли смисл сюжету, який зображений на малюнках, і змогли побудувати правильну послідовність подій, але 40,9 % (n = 9) дівчаток не впорались із завданням.

За допомогою методики «Придумай розповідь» було виявлено, що середній рівень розвитку уяви мають 35,7 % (n = 10) хлопчиків, рівень нижче середнього – 28,5 % (n = 8), вище середнього – 21,4 % (n = 6), по 7,2 % (n = 2) хлопчиків мають високий і низький рівень відповідно.

У дівчаток 36,4 % (n = 8) мають середній рівень розвитку уяви; 31,8 % (n = 7) – нижче

середнього; 27,3 % (n = 6) – вище середнього; 4,5 % (n = 1) мають високий рівень. Низького рівня не було виявлено у жодної з дівчаток.

Під час аналізу помилок, які допустили діти під час виконання завдань за методикою «Будиночок», для визначення рівня розвитку сприйняття було зафіксовано такі результати: відсутність деталей малюнка спостерігали у 10 (35,7 %) хлопчиків та 8 (36,4 %) дівчаток; неправильність зображення деталей малюнка – у 16 (57,1 %) хлопчиків та 7 (31,8 %) дівчаток; неправильне розташування деталей у просторі – у 14 (50 %) хлопчиків та 10 (45,4 %) дівчаток; диспропорція деталей малюнка наявна у 12 (42,8 %) хлопчиків та 9 (40,9 %) дівчаток; вдвічі і більше збільшили малюнок 2 (7,1 %) хлопчики та 1 (4,5 %) дівчинка; хвилястими і ламаними лініями зобразили малюнок 8 (28,5 %) хлопчиків та 6 (27,2 %) дівчаток; розрив між лініями є в 11 (39,2 %) хлопчиків та 9 (40,9 %) дівчаток, у 10 (35,7 %) хлопчиків та 7 (31,8 %) наявне «залітання» ліній одна на одну (табл. 3).

Отже, проведені дослідження дозволяють говорити про те, що особливості розвитку складових пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, мислення, уяви та уваги – визначаються гетерохронністю у старшому дошкільному віці. Найбільші темпи приросту нами були зафіксовані у розвитку такої здібності, як сприймання (20,5 % – дівчатка, 18,2 % – хлопчики).

Ймовірно, це пов'язано з віковим удосконаленням перцептивних процесів дитини. Рівень розвитку таких пізнавальних процесів, як пам'ять, увага, мислення та уява відповідає середньому.

Готовність дітей до навчання у школі визначали за допомогою психологічного тестування за методикою «Казка». Результати дослідження свідчать, що більшість дітей не мають виявленого пізнавального інтересу, а рівень їхньої мотивації до навчання відповідає низькому.

**Висновки.** Аналіз літературних джерел показав, що використання засобів фізичної культури

ТАБЛИЦЯ 3 – Помилки, допущені хлопчиками та дівчатками під час виконання завдання за методикою «Будиночок»

Помилки	Кількість хлопчиків	%	Кількість дівчаток	%
Відсутність деталей малюнка	10	35,7	8	36,4
Неправильність зображення деталей малюнка	16	57,1	7	31,8
Неправильне розташування деталей у просторі	14	50	10	45,4
Диспропорція деталей малюнка	12	42,8	9	40,9
Збільшення малюнка вдвічі і більше	2	7,1	1	4,5
Зображення прямих ліній не просто кривими, а у вигляді хвилястих і ламаних ліній	8	28,5	6	27,2
Розрив між лініями в тих місцях, де вони мають бути з'єднані	11	39,2	9	40,9
«Залітання» ліній одна за одну	10	35,7	7	31,8

з метою гармонійного розвитку дитини, покращення стану здоров'я і підготовки до шкільного навчання є пріоритетним напрямом у галузі фізичного виховання.

Одним з найголовніших питань сучасної освіти є формування системи навчання, яка передбачає інтегрований освітній, оздоровчий, загальний виховний вплив, що буде забезпечувати оптимальний фізичний і розумовий розвиток дитини. Такий підхід ще не знайшов належного місця в організації фізичного виховання у закладах дошкільної освіти.

Дослідження фізичного та психофізіологічного стану дітей 6 років дозволили отримати показники фізичного розвитку, фізичної підготовленості і пізнавальних процесів, які свідчать, що у більшості хлопчиків і дівчаток показники функціонального стану дихальної системи відповідають низькому рівню, це стосується і показників тестування швидкісно-силових, швидкісних здібностей і гнучкості.

Особливості розвитку складових пізнавальних процесів: сприймання, пам'яті, мислення, уваги та уваги визначаються гетерохронністю у старшому дошкільному віці. Найбільші темпи приросту було зафіксовано у розвитку такої здібності, як сприймання (20,5 % — дівчатка, 18,2 % — хлоп-

чики). Ймовірно, це пов'язано з віковим удосконаленням перцептивних процесів дитини. Рівень розвитку таких пізнавальних процесів, як пам'ять, увага, мислення та увага відповідає середньому і нижче середнього рівням.

Готовність дітей до навчання у школі визначали за допомогою психологічного тестування за допомогою методики «Казка». Результати дослідження свідчать, що більшість дітей не мають виявленого пізнавального інтересу, а рівень їхньої мотивації до навчання відповідає низькому.

Показники готовності дітей до шкільного навчання є комплексом властивостей і характеристик, які описують найбільш значущі досягнення в розвитку дитини. Вони повинні бути орієнтирами в роботі вихователя та вчителя, оскільки дають змогу: по-перше, конкретніше визначити спрямованість навчання; по-друге, одержати дані для реалізації індивідуального підходу в навчанні й вихованні дітей; по-третє, обґрунтовано робити висновки про успішність навчального процесу.

**Перспективи подальших досліджень** передбачають визначення педагогічних умов оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми 6-го року життя у контексті формування у них готовності до шкільного навчання.

#### Література

1. Антонік ВІ, Антонік ІП, Андріанов ВЄ. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: навчальний посібник. [Anatomy and physiology of children with the foundations of hygiene and physical education: a study guide]. Київ: Центр учбової літератури; 2017. 336 с.
2. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения. [Children's health and physical activity: from physiological basis to practical application]. Киев: Олимпийская лит.; 2009. 528 с.
3. Богінч О. Здоров'я та фізичний розвиток дитини. [Health and physical development of a child]. Дошкільне виховання. 2012;9:3-7.
4. Вільчковський ЕС. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку: навчальний посібник. [Criteria for assessing the health status, physical development and physical preparedness in preschool children: a study guide]. Київ: ІЗМН; 1998. 64 с.
5. Вовченко ІІ. Оцінка фізичного і психічного розвитку дітей дошкільного віку. [Assessment of physical and mental development of preschool children]. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. 2016;2:14-17.
6. Впевнений старт [програма розвитку дітей старшого дошкільного віку] [Confident start [development program for senior preschool children]]: Андрієтті ОО, Голубович ОП, Долинна ОП. та ін., авторський колектив. Тернопіль: Мандрівець; 2012. 104 с.
7. Гончар Л, Борисова Ю, Бочарова С. Analysis of indicators of physical preparedness of children of senior preschool age. Спортивний вісник Придніпров'я. 2022, 2:23-29.
8. Дуткевич ТВ. Дошкільна психологія: навчальний посібник. [Preschool psychology: a study guide]. 2-ге видання. Київ: Центр учбової літератури; 2009. 392 с.
9. Єфименко ММ. Моніторинг стану фізичного розвитку дошкільнят. [Monitoring the state of physical development of preschoolers]. Дошкільне виховання. 2017;4:2-5.
10. Кочерга ОР. Психофізіологія дітей 4–5 років. [Psychophysiology of 4–5 year-old children]. Київ: Шкільний світ; 2007. 128 с.
11. Круцевич ТЮ, Пангелова НЄ. Зміст і засоби програми інтегрованого розвитку рухових і моральних якостей дітей старшого дошкільного віку. [Content and means of the program of integrated development of physical and moral qualities in senior preschool children]. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2012;33(19):157-163.
12. Москаленко НВ, Полякова АВ, Решетилова ВМ. Моделювання раціонального рухового режиму дітей 3–4 років у дошкільних закладах різного типу. [Modeling the rational physical activity mode of 3-4 year-old children in preschool institutions of various types]. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;3:151-157.
13. Пангелова НЄ. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання: [автореферат]. [Theoretical and methodological principles of the formation of a harmoniously developed personality of a preschool child in the process of physical education: [avtoreferat]]. Київ; 2014. 39 с.
14. Пангелова НЄ, Пивовар АА. Інтегрований розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей дітей дошкільного віку в процесі рухової діяльності: монографія. [Integrated development of intellectual and physical abilities in preschool children through physical activity: monograph.]. Переяслав-Хмельницький: Домбровська А. М., 2018. 491 с.
15. Пангелова Н, Цапук Д. Особливості фізичної підготовленості дошкільників 4–6-го років життя. [Peculiarities of physical fitness of preschoolers aged 4–6]. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2020;7.К(127):20:88-93.
16. Пангелова Н, Пангелов Б, Рубан В, Хакало А. Вплив занять степ аеробікою на фізичний розвиток і фізичну підготовленість старших дошкільнят. [The influence of step aerobics classes on the physical development and physical fitness of older preschoolers]. Спортивний вісник Придніпров'я. 2022;2:64-73.

17. Пасічник В. Удосконалення системи контролю фізичної підготовленості дітей дошкільного віку (теоретичний аналіз). [Improvement of the monitoring system of physical fitness of preschool children (theoretical analysis)]. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. 2017;3(22):599-606.

18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція): У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи років). [Preschool child development program "I am in the World" (new version): In 2 pts. Pt II. From three to six (seven years)]. Аксьонова ОП, Артемова ЛВ, Мартиненко ОВ та ін., авторський колектив. Київ: ТОВ «МЦФЕР»; 2014. 452 с.

19. Савчин МВ, Василенко ЛП. Вікова психологія: навчальний посібник [Age-related psychology: a study guide]. 2-ге видання, доповнене. Київ: Академвидав; 2011. 384 с.

20. Система роботи з психофізичного розвитку дитини. [System of activities on psychophysical development of a child]. Єфремова ВВ., упорядник. Тернопіль: Мандрівець; 2019. 160 с.

21. Хомич ГО. Дослідження психічного здоров'я дошкільнят: методичні рекомендації. [Research on mental health of preschoolers: methodical recommendations].

dological recommendations]. Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД»; 2021. 56 с.

22. Чайка Д. Рівень розвитку фізичних якостей дітей на етапі підготовки до шкільного навчання. [The level of development of children's physical qualities at the stage of preparation for school]. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;3:236-238.

23. Panhelova N, Krutsevich T, Panhelova M, Pivovar A, Trotsenko T, Ruban V, Kravchenko T. Complex development of cognitive processes and physical abilities of children of preschool age in the process of motor activity. International journal of applied exercise physiology. 2020;9(1):73-88.

24. Teixeira Costa HJ, Abelairas-Gomez C, ArufeGiráldez V, Pazos Couto JM, Barcala-Furelos R. Influence of a physical education plan on psychomotor development profiles of preschool children. Journal of Human Sport and Exercise. 2015; 10 (1): 126-140; <https://doi.org/10.14198/jhse.2015.101.11>

25. Thanda Aye, Tsugumi Kuramoto Ahuja, TamaeSato, Kaori Sadakiyo, Miyoko Watanabe, Hitoshi Maruyama. Gross motor skill development of kindergarten children in Japan. J Phys Ther Sci. 2018; 30 (5): 711-715; <https://doi.org/10.1589/jpts.30.711>.

kafedra.tmfvis@ukr.net  
tmfv@ukr.net  
phdpu.konf@ukr.net  
ruban.vlad1991@ukr.net

Надійшла 09.02.2023